

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Prekročiť rámec HDP – ukazovatele trvalo udržateľného rozvoja“

(2009/C 100/09)

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 16. – 17. januára 2008 rozhodol vypracovať podľa článku 29 ods. 2 vnútorného poriadku stanovisko z vlastnej iniciatívy na tému

„Mimo rámec HDP – ukazovatele pre trvalo udržateľný rozvoj“.

Odborná sekcia pre poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a životné prostredie (stredisko pre monitorovanie trvalo udržateľného rozvoja) poverená vypracovaním návrhu stanoviska výboru v danej veci prijala svoje stanovisko 8. októbra 2008. Spravodajcom bol pán Martin SIECKER.

Európsky hospodársky a sociálny výbor prijal na svojom 448. plenárnom zasadnutí 22. a 23. októbra 2008 (schôdza z 22. októbra 2008) 114 hlasmi za, pričom 2 členovia hlasovali proti a 8 sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Závbery a odporúčania

1.1. Hrubý domáci produkt (HDP) je dôležitým ukazovateľom hospodárskeho rastu, avšak pri riešení výziev 21. storočia nepostačuje ako nástroj na orientáciu pri tvorbe politiky. Na to sú potrebné iné doplnujúce ukazovatele. Takýto záver vyplynul z konferencie Európskej komisie, ktorá sa uskutočnila 19. a 20. novembra 2007 v Bruseli pod názvom „Prekročiť rámec HDP“, ako aj konferencie „Pohodlná pravda (Een comfortabele waarheid)“, ktorá sa uskutočnila 10. januára 2008 v Tilburgu.

1.2. HDP výborne slúži ako meradlo rýchlosti hospodárstva, ktoré ukazuje, ako rýchlo zarábame peniaze bez ohľadu na to, či sú výsledkom našej činnosti užitočné výrobky a služby, alebo či spôsobíme škodu iným ľuďom resp. na životnom prostredí. Potrebovali by sme však predovšetkým výskomer, ktorý by ukázal, ako ďaleko ešte sme od trvalo udržateľného a solidárneho hospodárstva.

1.3. Vzhľadom na to, že trvalá udržateľnosť a blahobyt sú dva odlišné aspekty, potrebujeme vlastne dva nástroje. Podstatou trvalej udržateľnosti je zdravý svet teraz a v budúcnosti a solidarita medzi generáciami. Je zároveň ich podmienkou, pričom blahobyt, ktorý sa týka spoločenského rozvoja, je cieľovou premennou. Pri trvalej udržateľnosti stačí zaručiť, že v danom spôsobe života je na celom svete možné dlhodobo pokračovať. Ak je táto podmienka splnená, nie je potrebné usilovať sa o ešte väčšiu trvalú udržateľnosť. V prípade blahobytu je to však inak. Čím väčší blahobyt, tým lepšie, a preto má zmysel neustále sa snažiť o väčší blahobyt.

1.4. Už existuje ukazovateľ miery trvalej udržateľnosti a jej vývoja: je to ekologická stopa, ktorá je napriek svojim nedostatkom najlepším dostupným ukazovateľom celkového trvalo udržateľného rozvoja v oblasti životného prostredia.

1.5. Ekologická stopa je vynikajúcim komunikačným nástrojom a je jedným z mála, ak nie jediným, ukazovateľom, ktorý zohľadňuje vplyv našej spotreby a výrobných postupov (dovoz a vývoz) na životné prostredie v iných krajinách. Niektoré nedostatky môžu byť vychytané pri jeho používaní a ak sa v budúcnosti podarí nájsť lepší ukazovateľ, môže byť nahradený.

1.6. Úlohou ostáva vytvoriť ukazovateľ sociálneho rozvoja, ktorý by rôzne aspekty kvality života meral realistickým spôsobom. Predkladané stanovisko sa venuje iba ukazovateľu kvality života, pretože (zatiaľ) neexistuje podobný spoľahlivo fungujúci nástroj tvorby politiky.

1.7. Prakticky využiteľný a vedecky spoľahlivý ukazovateľ by mal pokrývať oblasti života, ktoré sú všeobecne považované za kľúčové pre jeho kvalitu a zároveň by mal:

- zahŕňať objektívne faktory, ktoré ovplyvňujú spôsobilosti ľudí,
- byť citlivý na vplyv politiky,
- načas poskytovať požadované údaje,
- umožniť porovnanie medzi krajinami,
- umožniť porovnanie medzi časovými obdobiami,
- byť zrozumiteľný pre širokú verejnosť.

1.8. Oblasti života, ktoré sú všeobecne považované za kľúčové pre jeho kvalitu, sú:

- fyzická integrita a zdravie,
- hmotný blahobyt,

- prístup k verejných službám,
- účasť na živote spoločnosti a integrácia prisťahovalcov,
- voľný čas,
- kvalita životného prostredia.

Základné údaje potrebné na meranie vývoja v uvedených oblastiach sú v rámci členských krajín EÚ dostupné, hoci niektoré ich aspekty (frekvencia, zber, spracovanie) bude ešte potrebné zdokonaľiť.

1.9. Opísaný ukazovateľ nie je dokonalý, ani nemá slúžiť ako prototyp, ale ako príspevok k diskusií prebiehajúcej na túto tému. Stanovovanie jeho hodnoty je dynamickým procesom, veď napokon ide o meranie zmien v spoločnosti, ktoré si zasa môžu vyžadovať vytvorenie nových alebo presnejších ukazovateľov. Aj definovanie ukazovateľa je dynamickým procesom. Definícia by mala byť výsledkom debaty a diskusie, v súlade so zásadami demokratickej spoločnosti.

1.10. Prechod k politike, ktorá nie je založená výhradne na hospodárskom raste, ale zohľadňuje aj sociálne faktory a ochranu životného prostredia, môže viesť k trvalo udržateľnejšiemu a solidárnejšiemu hospodárstvu. Nie je to žiadny krátkodobý projekt, na to je táto úloha príliš obsiahla. Ak má byť tento projekt realizovateľný, je zrejmé, že bude potrebné obmedziť jeho rozsah na členské štáty EÚ, prípadne sem môžu byť zahrnuté kandidátske krajiny Chorvátsko a Turecko a ďalej aj krajiny s porovnateľnou úrovňou hospodárskeho rozvoja ako napr. Spojené štáty americké, Kanada, Austrália, Nový Zéland a Japonsko. Obrovské rozdiely v úrovni hospodárskeho rozvoja znemožňujú vytvorenie jediného nástroja, ktorý by na jednotnej stupnici znázorňoval a meral kvalitu života v rozvinutých a rozvojových krajinách.

2. Obmedzenia HDP

2.1. Hlavným cieľom všetkých ľudí je šťastie. Najdôležitejšou úlohou vlády je vytvoriť podmienky, ktoré každému občanovi umožnia urobiť všetko pre to, aby bol šťastný. Znamená to, že vláda musí neustále sledovať vývoj v spoločnosti a zbierať informácie o stave, v ktorom sa spoločnosť nachádza. Až keď budeme vedieť, s čím a prečo sú ľudia nespokojní, môžeme sa pokúsiť niečo zmeniť.

2.2. V súčasnosti vlády najčastejšie používajú hrubý domáci produkt (HDP) ako meradlo stavu, v ktorom sa spoločnosť nachádza. HDP bol ako ukazovateľ zavedený v minulom storočí po období veľkej depresie a následnej druhej svetovej vojny. Pre tvorcov politik predstava je najdôležitejšia, ak nie jediný nástroj na meranie hospodárskych výsledkov a aktivít. Je založený na medzinárodne uznávanom systéme národných účtov, ktoré sú vedené podľa rovnakého kľúča. Všetko sa navyše prepočítava na jednu a tú istú jednotku merania: peniaze. Z uvedených dôvodov je HDP vhodný na porovnávanie na medzinárodnej úrovni.

2.3. Zároveň však nevyhová o blahu (šťastí) ľudí a takisto nehovorí do akej miery je rozvoj spoločnosti trvalo udržateľný. HDP na obyvateľa v Spojených štátoch amerických patrí medzi najvyššie na svete, avšak nemožno z toho vyvodiť, že Američania sú šťastnejší ako obyvatelia iných krajín a takisto sa dá dlho diskutovať o trvalo udržateľnej povahe americkej spoločnosti. Za posledných 60 rokov HDP na obyvateľa značne vzrástol na celom svete, čo však nevedlo k žiadnemu podstatnému nárastu šťastia. Okrem všeobecných sťažností, že predtým bolo všetko lepšie, bol v roku 2008 zaznamenaný rekordný počet 900 miliónov ľudí trpiacich hladom. A hlad určite nerobí človeka šťastným.

2.4. Súčasný vývoj v spoločnosti a súčasné hospodárske pomery sa značne líšia od situácie v polovici minulého storočia. Najmä v rozvinutých krajinách rastie potreba kvantifikovať aj javy, ktoré nie sú výsledkom trhových operácií alebo formálnych ekonomických procesov. Mnohé z týchto aspektov a potrieb nie sú v HDP dostatočne alebo vôbec zohľadnené.

2.5. Za rastúcim HDP sa môže skrývať podstatný pokles prosperity a blahobytu. Ak by napríklad v niektorej krajine vyrúbali všetky lesy, drevo predali a všetky deti poslali do práce namiesto do školských lavíc, tento krok by bol z hľadiska HDP veľmi priaznivý, pretože ekonomické výsledky by svedčili o hmotnej prosperite. Takýto rast by však nebol trvalo udržateľný a obyvateľstvo, hlavne deti, by neboli šťastnými či šťastnejšími.

2.6. Aj prírodné a politické katastrofy môžu pozitívne ovplyvniť HDP. Hurikán Katrina bol vďaka obrovskému úsiliu a hospodárskym aktivitám potrebným na obnovu požehnaním pre HDP štátu Louisiana. To isté platí aj pre HDP niektorých ázijských a afrických krajín po cunami a pre HDP takmer všetkých európskych hospodárstiev po druhej svetovej vojny. Odhliadnuc od skutočnosti, že úroveň prosperity nestúpila rovnakým dielom pre všetkých, tieto katastrofy určite neprispeli k blahu ľudí a trvalej udržateľnosti spoločnosti.

2.7. Avšak aj menej extrémne príklady ukazujú, že HDP ako ukazovateľ nepostačuje. Vyššia miera materiálnej prosperity vedie k väčšiemu predaju áut a k budovaniu väčšieho počtu ciest. To spôsobuje väčší počet dopravných nehôd a vyššie náklady (náhrada, resp. oprava auta, náklady na starostlivosť o zranených či invalidov, vyššie poisťné). Vedie to aj k takým neudom ako je obchod so zbraňami a predaj antidepressív deťom. Všetky tieto faktory prispievajú k rastu HDP, no nie k naplneniu hlavného cieľa všetkých ľudí – nájdeniu šťastia a spokojnosti. Ojedinelou výnimkou sú možno iba tí, ktorí na tom zarábajú peniaze.

2.8. Dominancia HDP sa ukazuje najmä vtedy, keď HDP klesá. Vtedy okamžite vypukne panika, ktorá nemusí byť nutne oprávnená. Je možné, že HDP klesne v dôsledku pozitívneho vývoja. Ak zajtra všetci vymenia tradičné žiarovky za najnovšie LED osvetlenie, povedie to pravdepodobne k jednorazovému zvýšeniu výdavkov na nové osvetlenie, ale zároveň aj k podstatnému štrukturálnemu zníženiu spotreby elektrickej energie, a teda aj k zníženiu HDP, pretože toto LED osvetlenie spotrebúva iba zlomok elektrickej energie potrebnej na osvetľovanie tradičnými žiarovkami.

2.9. HDP je skrátka výborným meradlom výkonu hospodárstva, no neexistuje priamy vzťah medzi hospodárskym rastom a pokrokom v iných oblastiach života spoločnosti. Na vytvorenie celkového obrazu sú potrebné aj ukazovatele, ktoré odrážajú rozvoj v okrem iných aj v sociálnej sfére a oblasti životného prostredia.

3. Iné faktory blaha

3.1. Na viacerých miestach sa súbežne vedú diskusie o potrebe iných ukazovateľov popri HDP. Popri konferencii s názvom „Prekročiť rámec HDP“, ktorú 19. a 20. novembra 2007 v Bruseli⁽¹⁾ usporiadala Európska komisia, sa 10. januára tohto roku na univerzite v holandskom Tilburgu uskutočnila konferencia pod názvom „Pohodlná pravda (Een comfortabele waarheid)“⁽²⁾. Medzi závermi z oboch konferencií existujú jasné paralely: zhodli sa na tom, že popri ukazovateli hospodárskeho rastu je potrebné využívať aj iné ukazovatele. HDP výborne slúži ako meradlo rýchlosti hospodárstva, ktoré ukazuje ako rýchlo zarábame peniaze, bez ohľadu na to, či sú výsledkom našej činnosti užitočné výrobky a služby, alebo či spôsobíme škodu iným ľuďom resp. na životnom prostredí. Potrebovali by sme predovšetkým nástroj, ktorý by ukázal, ako ďaleko ešte sme od trvalo udržateľného a solidárneho hospodárstva. Krátko po

zavedení HDP renomovaní ekonómi (napr. Samuelson⁽³⁾) vyzývali rozšíriť hrubý domáci produkt o nehmotné aspekty, ako napr. o životné prostredie a prírodné hodnoty, a tým odstrániť obmedzenie HDP na výlučne ekonomické aspekty. Toto úsilie však nevyústilo do prijatia upravenej verzie HDP a tradičné HDP má v súčasnosti stále dominantné postavenie. Uvedenej problematike sa intenzívne venovalo niekoľko vedcov, ktorých zistenia tu v skratke predstavujeme.

3.2. **Richard Layard**, britský profesor ekonomiky práce, vo svojej knihe „Happiness“ (Šťastie)⁽⁴⁾ konštatuje, že ľuďom v rozvinutých krajinách sa v ostatných 50 rokoch nepodarilo stať šťastnejšími napriek významnému zvýšeniu materiálneho blahobytu. Podľa Layarda je príčinou vzájomná konkurencia, pretože všetci sa predovšetkým snažia zarábať viac ako ostatní. Táto jednostranná fixácia viedla k úpadku v oblastiach, ktoré sú pre blaho ľudí dôležitejšie: stabilné rodiny, potešenie z práce a dobré vzťahy s priateľmi a s okolím. Vyplyva to z rastúceho počtu rozvodov, pribúdajúceho stresu na pracovisku a rastúcej miery kriminality. Na opätovné vytvorenie rovnováhy je potrebné sústrediť viac pozornosti na rovnosť možností získať zárobok než na rovnosť príjmov.

3.3. Indický ekonóm **Amartya Sen**⁽⁵⁾ vo svojej teórii hospodárstva prosperity kladie dôraz na skutočnosť, že pri prosperite sa nejedná o statky ale o aktivity, kvôli ktorým sa tieto statky získavajú. Príjem dáva jednotlivcom možnosť vykonávať aktivity a týmto spôsobom sa realizovať. Uvedené možnosti, ktoré Sen nazýva „spôsobilosti“, závisia tiež od faktorov ako zdravie a dĺžka života. Najmä v rozvojových krajinách sú informácie o miere úmrtnosti dôležité, sú totižto dobrým ukazovateľom javov ako napr. nerovnosť a kvalita života.

3.4. Americká filozofka **Martha Nussbaum** vo svojej najnovšej knihe „Frontiers of Justice“ (Hranice spravodlivosti)⁽⁶⁾ načrtáva desať minimálnych sociálnych práv nevyhnutných pre život v sebaúcte. Spoločnosť, ktorá svojim občanom nemôže zaručiť určitú primeranú úroveň týchto práv a slobôd, podľa autorky zlyháva a nie je úplne spravodlivou spoločnosťou. Konkrétne ide o možnosť viesť ľudský život normálnej dĺžky, byť v dobrom zdravotnom stave, voľne sa môcť pohybovať, využívať svojho ducha, vytvoriť si vzťah k veciam a iným ľuďom, vytvoriť si koncepciu dobra, žiť s inými a pre iných bez akejkoľvek diskriminácie, starať sa o zvieratá a prírodu a vytvoriť si k nim vzťah, smiať sa a hrať sa, môcť zúčastniť sa na politických rozhodnutiach a mať možnosť získať majetok. Tento zoznam nie je konečný a môže byť rozšírený.

⁽¹⁾ www.beyond-GDP.eu

⁽²⁾ www.economischegroei.net

⁽³⁾ P. Samuelson, Evaluation of real national income (Hodnotenie reálneho národného príjmu), Oxford Economic Papers, 1950, 2: 1-29.

⁽⁴⁾ R. Layard, Happiness: lessons from a new science (Šťastie: ponaučenia z novej vedy), Penguin Books, 2005.

⁽⁵⁾ A. Sen, Commodities and capabilities (Komodity a spôsobilosti), Amsterdam North Holland, 1985.

⁽⁶⁾ M. Nussbaum, Frontiers of justice (Hranice spravodlivosti), Harvard University Press, 2005.

4. Iné ukazovatele

4.1. Popri HDP existujú aj ďalšie ukazovatele na kvantifikáciu javov, ktoré sú dôležité pre opísanie stavu, v ktorom sa spoločnosť nachádza. Nasledujúci stručný opis poskytuje krátky orientačný prehľad o štyroch ukazovateľoch v tejto oblasti. Je ich oveľa viac, napríklad iniciatíva Federálnej rady pre trvalo udržateľný rozvoj v Belgicku ⁽¹⁾, kanadský index blaha (CIW) ⁽²⁾, hrubé národné šťastie v Bhutáne ⁽³⁾, iniciatíva QUARS v Taliansku ⁽⁴⁾, Stiglitzova komisia vo Francúzsku ⁽⁵⁾, ďalej OECD ⁽⁶⁾, ktorá má celosvetový projekt na meranie pokroku a aj Eurofond ⁽⁷⁾ má k dispozícii relevantné informácie. Obmedzený priestor nám neumožňuje ich všetky spomenúť.

4.2. **Index ľudského rozvoja (HDI)** ⁽⁸⁾ je ukazovateľom pokroku spoločnosti a skupín, ktoré sú jej súčasťou. Rozvojový program OSN (UNDP) využíva túto metódu od roku 1993 pri vypracovávaní každoročnej správy o situácii v jednotlivých krajinách. Popri príjme zohráva úlohu aj očakávaná dĺžka života, miera gramotnosti a úroveň vzdelania. Od roku 1977 sa zverejňuje Index ľudskej chudoby ⁽⁹⁾, ktorý odráža aj prístup k vzdelávaniu, bezpečným potravinám, vode a zdravotnej starostlivosti. HDI je čiastočne založený na Senových teóriách. Osvedčuje sa najmä v rozvojových krajinách, jeho nedostatkom však je, že je menej vhodný na meranie pokroku v rozvinutých krajinách.

4.3. V prípade „**ekologickej stopy**“ ⁽¹⁰⁾ sa vychádza z toho, že spotrebu je možné prerátať na povrch potrebný na vyprodukovanú spotrebovaných zdrojov. Tento ukazovateľ umožňuje navzájom porovnať dosah rôznych typov spotrebného správania (životných štýlov) alebo rôznych skupín obyvateľstva (krajín) na životné prostredie. Na celom svete je na uspokojenie individuálnej spotreby k dispozícii 1,8 hektára produktívnej plochy na obyvateľa. V súčasnosti však ľudstvo využíva 2,2 hektára na obyvateľa, čo znamená, že ľudstvo rýchlo vyjedá zásoby zeme. Rozdiely medzi jednotlivými krajinami sú však obrovské: v Spojených štátoch amerických dosahuje priemerná ekologická stopa na obyvateľa 9,6 hektára, pričom v Bangladéši je to 0,5 hektára. Bez zmien v politike budú tieto problémy narastať. Erozia a rozširovanie púští zapríčiňujú, že k dispozícii je čoraz menej produktívnej pôdy, o ktorú sa musí deliť stále rastúca populácia a zároveň stúpa dopyt, pretože vďaka zvýšeniu

prosperity ľudia spotrebúvajú čoraz viac. Ekologická stopa je dobrým indikátorom trvalo udržateľného rozvoja, jej nedostatkom však je, že nevypovedá o blahu ľudí.

4.4. **Index životných podmienok** ⁽¹¹⁾, nazývaný aj Sociálny stav Holandska (SSH), ponúka systematický popis a analýzu podmienok života obyvateľov tejto krajiny. SSH popisuje vývoj podmienok života počas obdobia približne 10 rokov. Skúma príjem, prácu, vzdelávanie, zdravie, aktivity vo voľnom čase, mobilitu, kriminalitu, bývanie a okolie bydlísk. Odvetvové kapitoly dopĺňa súhrnný index životnej situácie. Zároveň poskytuje údaje týkajúce sa verejnej mienky o politike a štátnej správe. Tento prieskum zverejňuje Holandský úrad sociálno-kultúrneho plánovania každé dva roky. Indexu životnej situácie sa však v Holandsku nepodarilo získať veľkú vážnosť, pretože je predovšetkým zmesou nesúrodých prvkov, a preto neposkytuje kvalitný a súvislý obraz o blahu spoločnosti.

4.5. Profesor Ruut Veenhoven z Erazmovej univerzity v Rotterdame skúma **už tridsať rokov pocit šťastia v rámci celého sveta**. Vo svojej *World Database of Happiness* (Svetová databáza šťastia) ⁽¹²⁾ dospel k záveru, že korelácia medzi peniazmi a šťastím je obzvlášť nízka. U ľudí, ktorí získajú viac peňazí vidno krátkodobé obšťastnenie, ale o rok je ten silnejší pocit šťastia preč. Sloboda rozhodovania a trávenia času vedie vo všeobecnosti k hlbším pocitom šťastia. Ďalej uvádza, podobne ako Layard, že z tohto hľadiska existuje jednoznačný rozdiel medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami. V rozvojových krajinách vedie zvýšenie príjmu k intenzívnejšiemu a trvalejšiemu pocitu šťastia ako v rozvinutých krajinách. Uvedený rozdiel sa stráca, keď HDP na obyvateľa prekoná hranicu príjmu medzi 20 000 a 25 000 dolármi. Nedostatkem svetovej databázy šťastia je, že pri meraní vnímania šťastia môžu určitú úlohu zohrávať aj individuálne preferencie. Pociť šťastia navyše nie je jednoduché ovplyvniť prostredníctvom verejnej politiky.

5. Možnosti využitia

5.1. Existujú zhruba dve možnosti na prekonanie dominantnej pozície HDP v sociálno-ekonomickej politike. Prvou možnosťou je vytvoriť popri HDP aj súbor iných ukazovateľov trvalej udržateľnosti a blahobytu (ich aspektov), ktoré by v politike získali rovnakú váhu ako HDP. Druhým variantom by bolo nahradiť HDP novým zastrešujúcim ukazovateľom, ktorý by zahŕňal všetky významné prvky trvalej udržateľnosti a blahobytu. Tento nový ukazovateľ by potom mal v sociálno-ekonomickej politike zohrávať hlavnú úlohu.

⁽¹⁾ www.duurzameontwikkeling.be

⁽²⁾ www.statcan.ca

⁽³⁾ www.bhutanstudies.org.bt

⁽⁴⁾ www.sbilanciamoci.org

⁽⁵⁾ <http://stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>

⁽⁶⁾ <http://www.oecd.org/statsportal>

⁽⁷⁾ <http://www.eurofound.europa.eu>

⁽⁸⁾ www.eurofound.europa.eu/

⁽⁹⁾ <http://hdr.undp.org/en/statistics/>

⁽¹⁰⁾ www.footprintnetwork.org

⁽¹¹⁾ <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>

⁽¹²⁾ <http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/>

5.2. Prvá možnosť, čiže súbor ďalších ukazovateľov popri HDP, už vlastne existuje, no nefunguje. Jestvuje už mnoho ukazovateľov, ktoré merajú rozličné aspekty trvalej udržateľnosti a blaha: ukazovatele demokracie, šťastia, spokojnosti so životom, zdravia, úrovne vzdelania, gramotnosti, slobody vyjadrovania, kriminality, kvality životného prostredia, emisií CO₂, vplyv na životné prostredie tzv. ekologická stopa, atď. Tieto ukazovatele však majú menšiu váhu ako HDP, ktorý je stále vnímaný ako najobsažnejší a najmenej kontroverzný ukazovateľ našej prosperity.

5.3. Druhá možnosť, zastrešujúci ukazovateľ namiesto HDP, je zložitá, pretože ide o dve bytostne odlišné záležitosti: trvalú udržateľnosť a prosperitu. Trvalá udržateľnosť je podmienkou, prosperita je cieľovou premennou. Pri trvalej udržateľnosti stačí zaručiť, že v danom spôsobe života je na celom svete možné dlhodobo pokračovať. Ak je táto podmienka splnená, nie je potrebné usilovať sa o ešte väčšiu trvalú udržateľnosť. V prípade prosperity je to však inak. Vyššia miera prosperity je vždy lepšia ako menšia, a preto má zmysel neustále sa snažiť o väčšiu prosperitu.

5.4. Vzhľadom na to, že tieto dva bytostne odlišné faktory nie je možné zlúčiť pod jedného menovateľa, prichádza na rad tretia možnosť: dva ukazovatele okrem HDP. Jeden ukazovateľ trvalej udržateľnosti a jeden kvality života. Už existuje ukazovateľ miery trvalej udržateľnosti a jej vývoja: je to ekologická stopa, ktorá je napriek svojím nedostatkom najlepším dostupným ukazovateľom celkového trvalo udržateľného rozvoja v oblasti životného prostredia. Ekologická stopa je vynikajúcim komunikačným nástrojom a je jedným z mála, ak nie jediným, ukazovateľom, ktorý zohľadňuje vplyv našej spotreby a výrobných postupov (dovoz a vývoz) na životné prostredie v iných krajinách. Niektoré nedostatky môžu byť vychytené pri jeho používaní, a ak sa v budúcnosti podarí nájsť lepší ukazovateľ, môže byť nahradený. Zatiaľ však neexistuje účinný ukazovateľ sociálneho rozvoja, ktorý by realisticky meral rôzne aspekty kvality života. Toto stanovisko sa venuje iba ukazovateľu kvality života.

6. Ukazovateľ kvality života

6.1. Prakticky využiteľný a vedecky spoľahlivý ukazovateľ by mal pokrývať oblasti života, ktoré sú všeobecne považované za kľúčové pre jeho kvalitu a zároveň by mal:

- zahŕňať objektívne faktory, ktoré ovplyvňujú spôsobilosti ľudí,
- byť citlivý na vplyv politiky,

- načas poskytovať požadované údaje,
- umožniť porovnanie medzi krajinami,
- umožniť porovnanie medzi časovými obdobiami,
- byť zrozumiteľný pre širokú verejnosť.

6.2. Oblasť života, ktoré sú v rámci EÚ všeobecne považované za kľúčové pre jeho kvalitu a zároveň spĺňajú uvedené kritériá, sú:

- **Fyzická integrita a zdravie.** Tento ukazovateľ meria percento obyvateľstva, ktoré nie je fyzicky obmedzované konať podľa vlastného uváženia, a to či už internými faktormi (ochorenie, postihnutie) alebo externými faktormi (zločin a uväznenie).
- **Hmotný blahobyť.** Je to priemerný štandardizovaný disponibilný príjem vyjadrený v parite kúpnej sily, ktorý je najlepším celkovým meradlom skutočnej kúpnej sily priemerného obyvateľa. Po korekcii rozdielov v miestnych cenách je možné porovnávať kúpnu silu v rôznych krajinách.
- **Prístup k verejným službám.** Percento HDP vynaložené na zdravotnú starostlivosť, školstvo, verejnú dopravu, bývanie a kultúru.
- **Účasť na živote spoločnosti.** Percento obyvateľstva vo veku od 20 do 65 rokov, ktorí vykonávajú platenú prácu + percento obyvateľstva vo veku viac ako/nad 20 rokov, ktorí vykonávajú dobrovoľnícku prácu. Platená práca je v súčasnosti považovaná za jednu z najdôležitejších foriem účasti na živote spoločnosti a integrácie. Popri tom je dobrovoľnícka práca, ktoré čiastočne prelomuje dominanciu hospodárskej sféry, dôležitá pre udržiavanie rôznych sociálnych a spoločenských štruktúr. Vzhľadom na zvýšenú mobilitu ľudí je dôležité, aby prisťahovalci boli pozitívne prijímaní a aby sa podporovala ich kultúrna a sociálna integrácia do existujúcich spoločenstiev
- **Voľný čas.** Priemerný počet hodín voľného času obyvateľstva vo veku od 20 do 65 rokov, ktorý nie je venovaný vzdelávaniu a platenej alebo neplatenej práci (vrátane času potrebného na dochádzanie do zamestnania, domáce práce a starostlivosť o členov rodiny), od ktorého sa odpočíta voľný čas v dôsledku nedobrovoľnej nezamestnanosti. Dostatok voľného času je popri platenej práci nevyhnutným na formovanie života podľa vlastného rozhodnutia.

— **Kvalita životného prostredia.** Príroda ako percento celkovej rozlohy + percento obyvateľstva, ktoré nie je vystavené znečisteniu ovzdušia. V tomto prípade sa nejedná o príspevok prírody a životného prostredia k trvalej udržateľnosti sociálno-ekonomického rozvoja (na ten účel slúži ekologická stopa ako osobitný ukazovateľ), ale o kvalitu života obyvateľov. Ukazovateľ sa preto obmedzuje na dva aspekty prírody a životného prostredia, ktoré obyvatelia priamo pozitívne alebo negatívne vnímajú.

6.3. Uvedených 6 oblastí je vyhodnocovaných v rozličných jednotkách. Aby bolo možné zhrnúť ich do jedného zastrešujúceho ukazovateľa, musia byť najprv vzájomne porovnateľné. Najjednoduchšie a zároveň najúčinnšie je vypočítať štandardizované skóre každého čiastkového ukazovateľa prostredníctvom medzinárodne akceptovanej a často využívanej štatistickej metódy (Z-skóre). Je to premenná s priemernou hodnotou 0 a štandardnou odchýlkou 1. To zhruba znamená, že pre jednu tretinu krajín má ukazovateľ hodnotu medzi 0 a +1, pre ďalšiu tretinu 0 až -1, pre jednu šestinú viac ako +1 a pre druhú šestinú menej ako -1. Zastrešujúci ukazovateľ môžeme vypočítať ako priemernú hodnotu Z-skór v šiestich oblastiach.

6.4. Pre účely merania zmien v čase nie je možné každý rok znovu prepočítať Z-skóre na základe priemernej hodnoty a štandardnej odchýlky v príslušnom roku. Priemerná kvalita života by tak v každom roku bola rovnaká. Priemerná hodnota a štandardná odchýlka v prvom roku uplatnenia ukazovateľa sa preto používa na výpočet Z-skóre aj v nasledujúcich rokoch. Ak je priemerná hodnota v jednom roku vyššia ako bola v predchádzajúcom roku, znamená to, že priemerná kvalita života sa zvýšila. Naopak, ak je priemerná hodnota v jednom roku nižšia ako v predchádzajúcom roku, znamená to, že priemerná kvalita života sa znížila.

6.5. Výsledok tohto výpočtu má iba malý význam pre širokú verejnosť, ktorá nie je doma v technických pojmoch tvoriacich základ štatistiky. Aby bolo splnené šieste kritérium pre prakticky využiteľný ukazovateľ (zrozumiteľnosť pre širokú verejnosť), je potrebné každý rok zostaviť na základe štatistických údajov poradie jednotlivých krajín, aby mohli všetci porovnať, ako sa umiestnila jeho krajina v porovnaní s ostatnými krajinami, a ako dobre či zle si viedla v porovnaní s minulým rokom. Verejnosť obľubuje podobné rebríčky, ktoré tak môžu prispieť k popularite ukazovateľa. Jeho popularita by mohla byť silnou motiváciou v úsilí o zvyšovanie kvality života.

7. Smerom k vyrovnanejšej politike

7.1. V krajinách EÚ sú údaje potrebné na zakreslenie vývoja v spomenutých šiestich oblastiach vo všeobecnosti dostupné, hoci (ešte) nie všade v rovnakej frekvencii a kvalite. Finančné a hospodárske výkazníctvo je už veľmi dlho bežnou súčasťou života a informácie z tejto sféry života sú denne dostupné vo forme burzových kurzov. Výkazníctvo o životnom prostredí a kvalite života je pomerne nové a z tejto oblasti je dostupných

o mnoho menej informácií. Štatistiky o sociálnej sfére a životnom prostredí sú často 2 až 3 roky staré. Jedným z najdôležitejších predpokladov na vytvorenie plnohodnotného a kvalitného ukazovateľa je dosiahnuť súlad medzi kvalitou a dostupnosťou údajov. Podstatné údaje sú však už k dispozícii. Ak sa v tejto oblasti podarí dosiahnuť politickú dohodu, je v zásade možné tento ukazovateľ v krátkom čase začať používať. Jedným z politicky priaznivých aspektov podobného ukazovateľa je, že má v blízkej budúcnosti v rámci EÚ nepochybné väčší potenciál rastu ako HDP.

7.2. Stanovovať hodnotu ukazovateľa však nestačí. Zistený výsledok musí byť použitý pri tvorbe politiky. Dvadsať prvé storočie nás stavia pred niekoľko problémov a vzhľadom na to, že sa objavili iba nedávno, zatiaľ pre ne neexistuje overené riešenie. Kvôli chýbajúcim štruktúrnym riešeniam sa vyčerpávajú zdroje Zeme, a preto je potrebná rýchla reakcia. Vďaka prechodu k politike, ktorá nie je založená výlučne na hospodárskom raste, ale takisto aj na trvalo udržateľnom rozvoji v hospodárstve (kontinuita hospodárskej činnosti), sociálnej sfére (umožniť ľuďom zdravo žiť a získať príjem a zároveň zaručiť dostatočnú sociálnu istotu tým, ktorí sa o seba nedokážu postarať) a v oblasti životného prostredia (udržanie biodiverzity, prechod na trvalo udržateľnú výrobu a spotrebu) by sa podarilo zvládnuteľným spôsobom riešiť niektoré naliehavé problémy (pracovné príležitosti, nerovnosť, úroveň vzdelania, chudoba, migrácia, šťastie, klimatické zmeny, vyčerpávanie zdrojov Zeme).

7.3. Opísaný ukazovateľ nie je dokonalý, a rovnako nemá slúžiť ako prototyp, ale ako príspevok k prebiehajúcej diskusii na túto tému. Pravdepodobne bude potrebné rozšíriť počet oblastí a presnejšie definovať kritériá, ktoré musia dané oblasti spĺňať. Podobný ukazovateľ nie je nikdy úplne dokonalý. Stanovovanie jeho hodnoty je dynamickým procesom, veď napokon ide o meranie zmien v spoločnosti, ktoré si zasa môžu vyžadovať vytvorenie nových alebo zlepšených ukazovateľov. Aj formulovanie definície ukazovateľa je dynamickým procesom. Definícia by mala byť výsledkom debaty a diskusie, v súlade so zásadami demokratickej spoločnosti.

7.4. Nejedná sa o krátkodobý projekt, na to je táto úloha príliš obsiahla. Ak však má projekt byť realizovateľný, je zrejme, že bude potrebné obmedziť jeho rozsah na členské štáty EÚ. Do tohto procesu môžu byť prípadne zahrnuté aj kandidátske krajiny Chorvátsko a Turecko, a ďalej aj krajiny s porovnateľným politickým a hospodárskym systémom ako napr. Spojené štáty americké, Kanada, Austrália, Nový Zéland a Japonsko. Obrovské rozdiely v úrovni hospodárskeho rozvoja znemožňujú vytvorenie jediného nástroja, ktorý by umožnil meranie kvality života v rozvinutých a rozvojových krajinách a ich porovnávanie na jednotnej stupnici. Vďaka podobnosti politických systémov v uvedených krajinách nie je potrebné zaradiť do porovnávaní ukazovateľ demokratickej slobody, ktorá je považovaná za jednu z oblastí s kľúčovým vplyvom na kvalitu života, pretože tento výtobytok je v rámci danej skupiny krajín považovaný za samozrejmosť.

7.5. Politika, ktorá nebude jednostranne formovaná so zameraním na hospodársky rast, ale bude zohľadňovať aj faktory zo sociálnej sféry a životného prostredia, povedie k vyváženejším politickým rozhodnutiam, a tým aj do určitej miery k trvalo udržateľnejšiemu a solidárnejšiemu hospodárstvu. Výbor očakáva, že Európska komisia sa k tejto otázke jednoznačne vyjadrí v správe o dosiahnutých výsledkoch stratégie EÚ v oblasti trvalo udržateľného rozvoja, ktorú plánuje vydať v júni 2009. Európsky sociálny model, ako bol definovaný v jednom z predchádzajúcich stanovísk výboru ⁽¹⁾, by mohol byť zvolený ako cieľ. Východisko tohto modelu spočíva v tom, že dláždí cestu k vytvoreniu zóny prosperity pre všetkých obyvateľov EÚ, založenej na ochrane životného prostredia, hospodárskej súťaži, solidarite a spoločenskej integrácii.

V Bruseli 22. októbra 2008

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Mario SEPI

⁽¹⁾ Ú. v. EÚ C 309, 16.12.2006, s. 119.